

ЮДЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ РАННІХ ХРИСТІАНСЬКИХ ГРОМАД

Яриш Соломія,

здобувачка вищої освіти першого рівня
історичного факультету
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
e-mail: solomiaaris@gmail.com

Науковий керівник: **Секо Ярослав,**

кандидат історичних наук, доцент
кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Становлення християнства відбувалося в лоні юдейської релігійної традиції, і на початковому етапі воно сприймалося не як окрема релігія, а як рух усередині іудаїзму. Перші християнські проповідники, такі як апостоли Петро та Іван, відкрито діяли серед юдейського населення і навіть виступали перед Синедріоном, що свідчить про активну взаємодію та напружений діалог між християнським ученням і юдейськими релігійними лідерами. Зростаюче напруження у відносинах між іудеями та послідовниками Христа поступово переросло у відкрите протистояння: прикладом цього є вбивство архиєпископа Степана та гоніння, організовані Савлом, майбутнім апостолом Павлом. Усе це відбувалося в контексті юдейського світу Палестини I століття, зокрема в Єрусалимі, який був першим центром християнських громад. Розуміння цих подій дозволяє глибше осмислити витоки християнства та його відокремлення від іудаїзму.

Християнство – рух усередині іудаїзму. Християнство на початку I століття вийшло з іудейства Палестини, яке очікувало Месію, нащадка царя Давида, присланого Богом для звільнення захопленої римлянами Іудеї. Вчення Христа не відкидало догми іудаїзму. Ісус був євреєм, відтак іудеєм, а отже цінував і шанував Писання. «Не думайте, що я прийшов порушити Закон», – говорив Він (Мт. 5, 17). Іудейське Писання увійшло до християнського канону як Старий Заповіт. Догмати іудаїзму про створення світу і людини включені до складу віровчення християн. Ягве шанується християнством як Бог-Отець. Ранні християнські громади деякий час дотримувались суто іудейських звичаїв (шанування суботи, обрізання). Християнством сприйнята від іудаїзму ідея гріховності людини, а іншим виявом цієї ідеї є спасіння. Вони вірили в єдиного Бога, який є всемогутнім та вічним, святим, праведним та справедливим, що

здатний проявляти милосердя. Первородний гріх (гріхопадіння) – це порушення Божої волі першими людьми Адамом та Євою. За цей гріх вони були суворо покарані, а їх провина перейшла на все людство.

Символом здобуття віри в єдиного Бога для іудеїв, а пізніше і для християн, є праотець єврейського народу Авраам, що народився більш ніж за дві тисячі років до Різдва Христового. Також потрібно згадати постать Мойсея, який вважається посередником, що отримав і передав Закон Бога у всій його повноті. Заповіді Божі містяться у П'ятикнижжі Мойсея і є також основою християнського життя.

Від іудаїзму християнство запозичило міфологію, усі анімістичні уявлення, багато чого з іудейського фетишизму і магії. Саме виникнення християнських сект відбувалося у межах іудейських громад, про що свідчать численні рукописи давньоєврейською і арамейською мовами, знайдені поблизу селища Хірбет-Кумран на узбережжі Мертвого моря [4, с. 356].

Суперечки щодо християнства у юдейському середовищі (апостоли Іван і Петро перед Синедріоном). У юдейському середовищі члени християнської церкви не відносили себе до іншої релігії та лідери єврейського народу вважали їх сектою. Якщо порівняти звичайних юдеїв, того часу з християнами, то маємо вказати на особливості, які їх відрізняли. Християни вірили, що Ісус з Назарету є Месія, про якого звіщали пророки, що Він страждав, помер, воскрес, вознісся на небо і незабаром повернеться та дасть початок есхатологічному Царству Божому. Життя і діяльність християнських громад розпочалось від подій П'ятидесятниці [2, с. 88]. У цей день найбільше запам'яталися слова Петра про здійснення пророцтва Йоїла (Діяння апостолів 2:16-21). Він привернув увагу натовпу біля храму до тих знамень, що чинив Ісус, щоб підтвердити правдивість Христа. Петро також показав, що воскресіння Ісуса відповідає записаному у Старому Заповіті про Месію, якого Бог послав високо і посадив на небесному престолі (Діяння 2:32-36). Тому кількість християн різко почала зростати [1, с. 247].

Якщо згадати про те, як ставилися деякі іудейські течії (особливо саддукеї і фарисеї) до Ісуса, то не дивно, що одразу після П'ятидесятниці, коли до християн приєдналась велика кількість людей, розпочалися переслідування апостолів. Вже через декілька днів Петра та Івана було ув'язнено (Діяння 4:1-4). На наступний день було зібрано великий Синедріон у Єрусалимі перед яким Іван та Петро виступили (Діяння 4:5-22). Вислухавши апостолів, відпустили їх, бо не знайшли за що їх покарати.

Отож після успішного сприйняття ідей за часів Христа тривав процес освоєння та розвитку цих ідей його учнями, які й надали вченню завершеного вигляду [7, с. 22].

Дванадцять учнів Ісуса розділили між собою країни, куди вони повинні були нести євангельську проповідь про Христа.

За свідченням Блаженного Єроніма, діяльність Петра у Римі припадала на середину I століття (43-49 або 44-50 рр.). Проте зіставлення таких свідчень з тими ж новозаповітним джерелами спонукають до обережних висновків. Так, події, описані у книзі Діянъ Апостольських, свідчать, що Петро тоді перебував на Сході: в Єрусалимі, Антіохії, в Ефесі. Малоімовірно, щоб у цей час він подорожував до далекого Рима, перебував там кілька років, і це не було належним чином висвітлено. Потужної церковної роботи, яку приписують Петрові, не було помітно в Римі і на початку 60-х рр. [3, с. 36–37]. Зазнавши переслідувань, він помер мученицькою смертю на хресті вниз головою.

Гоніння на християн (убивство архиєпископа Степана, Савл – гонитель християн). Паралельно із поширенням християнства зростали і претензії імперії до релігії. У той же час чутки про християн і про їх таємні та нібито криваві збіговиська викликали у суспільстві звинувачення в тому, що вони перебувають у постійній готовності до заколоту.

Офіційно визнані гоніння на християн відбувалися кількома хвилями.

Прикладом мученицької смерті за Христову віру був архиєпископ Степан, видатний лідер молоді християнської громади, якого судив Синедріон (Діянн 6:8-15). Розгнівані словами Степана у свій захист, суді витягли його за місто і закидали камінням на смерть (Діянн 7). Одним з головних учасників цього був Савл. Уродженець міста Тарс у Малій Азії, він придбав репутацію людини, що безжально переслідувала християн – як чоловіків, так і жінок (Діянн 8:1-3). Ревний гонитель, Савл отримав дозвіл від Синедріону вирушити в місто Дамаск, щоб тут арештовувати послідовників Ісуса (Діянн 9:1-2). Та наближаючись до міста, він зустрівся з Христом. Це кардинально змінило його життя. Ставши християнином Савл почав зватися Павлом [1, с. 248].

Пережитий Павлом досвід зустрічі з воскреслим Ісусом Христом призвів до навернення і став підставою для апостольської місії. Павлом були створені численні християнські громади на території Малої Азії і Балканського півострова. Послання Павла громадам і окремим людям складають значну частину Нового Завіту і є одними з головних текстів християнського богослов'я. Батько Павла був фарисеєм (Діянн 23:6), і сам Павло був вихований в традиціях фарисейського благочестя. При цьому Павлу перейшло від батька римське громадянство, що говорить про високий статус сім'ї, оскільки у той час лише небагато мешканців провінцій Римської імперії володіли статусом громадянина [6, с. 224].

Можливо, він був першим апостолом для римлян. Відомо, що вже після 64 р. християнська церква повністю відокремилась від іудейської синагоги. Павло проповідував на сході Римської імперії, в Малій Азії,

Македонії та Греції, Італії, Іспанії. Двічі був ув'язнений. Загинув мученицькою смертю, страчений у Римі 67 р. н. е. [3, с. 36].

Палестина, зокрема Єрусалим, – осередок перших християнських громад. Перша християнська спільнота виникла, очевидно, в Єрусалимі – тут немає підстав заперечувати відомості, що містяться у новозаповітних канонічних Писаннях, головним чином у книзі Діян Святих Апостолів. Однак слід звернути увагу на складну структуру цієї книги. Книга Діан – через свою переважно наративну (оповідну) форму вважається т. зв. «історичною» книгою Нового Заповіту (за аналогією із старозаповітними «історичними» книгами). Виникнення християнської церкви тут пов'язане не лише з виголошенням певної доктрини та згуртуванням групи її послідовників. Головний наголос зроблений саме на містичній події – на безпосередньому контакті учнів Христа, апостолів, із Богом-Святим Духом. Безпосередня дія (зішестя) Святого Духа, що відбулася на іудейське свято П'ятидесятниці (за новою символікою – на п'ятдесятний день після Христового Воскресіння), надала послідовникам Христа містичних здібностей (грец. харизма – «дари Святого Духа») та особливої наснаги у поширенні нової релігії. Саме з П'ятидесятниці починається зміцнення першої громади християн у Єрусалимі та поширення християнства серед інших народів – «апостольське служіння», або апостолат [3, с. 32].

Християнська церковна організація склалася не відразу. Її формування розтягнулося на тривалий час. Спочатку християнську громаду складали учні Христа – апостоли. Після смерті, воскресіння, вознесіння Христа і сходження на апостолів Духу Святого вони понесли слово Боже всьому людству і об'єднувалися для відкритого виявлення своєї віри, взаємної підтримки та спільної молитви.

Християнські громади зазвичай формувалися навколо місць зборів, таких як домашні церкви, синагоги, де християни зустрічалися для читання Божого Слова, молитви та взаємної спільноти. У своїх громадах вони знаходили відчуття причетності до суспільного цілого, долали самотність і розраховували на розуміння й взаємодопомогу нової релігії. Та головним було забезпечення шляху до спасіння. Книга Діан (2:42-47; 4:32-37) змальовує докладно й точно картину життя перших християнських громад, які мали схожість до есейсько-кумранських сект. Відмінність була у тому, що члени єрусалимської спільноти відмовлялися від свого майна добровільно. Рівність та демократичність устрою виявлялися у символічних спільних «трапезах братньої любові» – агапе. Саме Єрусалимська церква показана тут як зразкова громада. Якщо говорити про значення Єрусалиму, як центру виникнення християнства, то маємо згадати і про Матір та братів (найближчі родичі) Ісуса, які залишили Назарет і приєдналися до громади в столиці (Діання 1:14).

Спільність майна мала місце в громаді, особливо спочатку, коли основу складали представники маргіналізованих верств. Цим забезпечувалося насамперед фізичне виживання. Голова спільноти розпоряджався майном та грошима для організації молитовних зібрань та допомоги християнам, яких спіткала біда.

Перші християнські громади трималися на демократичних засадах. Кількість прихильників нової релігії зростала.

Висновки. Отже, раннє християнство виникло як внутрішній рух у юдейському середовищі, що поступово оформлювався в окрему релігійну ідентичність. Юдейський контекст визначив як богословські засади християнства, так і форми його організації та проповіді. Суперечки з релігійними лідерами, переслідування та мучеництво перших християн стали не лише випробуванням для нової спільноти, а й стимулом до її зростання. Єрусалим і Палестина відіграли ключову роль як духовний і організаційний центр первісної церкви. Усвідомлення тісного зв'язку між іудаїзмом і християнством у цей період дозволяє глибше зрозуміти витоки християнської віри та особливості її розвитку в умовах релігійної кризи і змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Армюр М. Провідник до Біблії. Часи, сюжети. пер. з англ. Л. Петрової. К.: «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2016. 336 с.
2. Vermes G. Christian Beginnings from Nazareth to Nicaea, AD 30-325. London, Allen Lane 2012. 452 p.
3. Головащенко С. І. Історія християнства: Курс лекцій: Навч. посібник. К.: Либідь, 1999. 352 с.
4. Лубський В. І., Харьковщенко Є. А., Лубська М. В., Горбаченко Т. Г. Історія релігій світу: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2019. 536 с.
5. Святе Письмо.
6. Україна-Європа: хронологія розвитку. Том 1, 2. К.: Кріон, 2009. 768 с.: іл.
7. Утвердження християнства (I-II ст. н.е.): античні писемні джерела. Навчальний посібник. Уклад. І. П. Мозговий. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 372 с.